חוץ מן ההוצאה: שטף נהר זיתיו: אמר עולא אמר ריש לקיש לא שנו אלא שנעקרו בגושיהן ולאחר שלש אבל בתוך שלש הכל של בעל הזיתים דאמר ליה אי את נטעת בתוך שלש מי הוה אכלת ולימא ליה אי אנא נטעי לאחר שלש הוה אכילנא ליה כוליה השתא קאכלת פלגא בהדאי אלא כי אתא רבין אמר ריש לקיש לא שנו אלא שנעקרו בגושיהן ובתוך שלש אבל לאחר שלש הכל לבעל הקרקע דאמר ליה אי אנא נטעי לאחר שלש מי לא הוה אכילנא ליה כוליה ולימא ליה אי את נטעת בתוך שלש לא הוה אכלת השתא קא אכלת פלגא בהדאי משום דאמר ליה אי אנא נטעי הוה קטיני וזרענא תחותייהו סילקא וירקא תנא אמר הלה זיתיי אני נוטל אין שומעין לו מאי טעמא אמר רבי יוחנן משום ישוב ארץ ישראל אמר ר' ירמיה כגון דא צריכא רבה תנן התם ר' יהודה אומר המקבל שדה אבותיו מן הנכרי מעשר ונותן לו סברוה מאי שדה אבותיו ארץ ישראל ואמאי קרו לה שדה אבותיו שדה אברהם יצחק ויעקב וקסבר אין קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר ומקבל כחוכר דמי מה חוכר בין עבד ובין לא עבד בעי עשורי ומיתן ליה דכי פורע חובתו דמי אף מקבל נמי כי פורע חובתו דמי מעשר ונותן לו א"ל רב כהנא לרב פפי ואמרי לה לרב זביד אלא הא דתניא רבי יהודה אומר המקבל שדה אבותיו ממציק נכרי מעשר ונותן לו מאי איריא מציק אפילו אין מציק נמי אלא לעולם יש קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר ומקבל לאו כחוכר דמי ומאי שדה אבותיו שדה אבותיו ממש ולדידיה הוא דקנסוה רבנן דאידי דחביבא עליה טפי ואזיל מקבל לה אבל איניש דעלמא לא ולדידיה מ"ט קנסוה רבנן אמר ר' יוחנן כדי שתהא ברה בידו אמר רבי ירמיה כגון דא צריכא רבה איתמר היורד לתוך שדה חבירו ונטעה שלא ברשות אמר רב שמין לו וידו על התחתונה ושמואל אמר אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו לנוטעה אמר רב פפא ולא פליגי כאן בשדה העשויה ליטע כאן בשדה שאינה עשויה ליטע והא דרב לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר דההוא דאתא לקמיה דרב א"ל זיל שום ליה א"ל לא בעינא א"ל זיל שום ליה וידו על התחתונה א"ל לא בעינא לסוף חזייה דגדרה וקא מנטר לה א"ל גלית אדעתיך דניחא לך זיל שום ליה וידו על העליונה איתמר היורד לתוך חורבתו של חבירו ובנאה שלא ברשותו ואמר לו עציי ואבניי אני נוטל רב נחמן אמר שומעין לו רב ששת אמר אין שומעין לו מיתיבי רשב"ג אומר בית שמאי אומרים שומעין לו וב"ה אומרים אין שומעין לו לימא רב נחמן דאמר כב"ש הוא דאמר כי האי תנא דתניא שומעין לו דברי ר' שמעון בן אלעזר ר' שמעון בן גמליאל אומר בית שמאי אומרים שומעין לו וב"ה אומרים אין שומעין לו מאי הוי עלה א"ר יעקב אמר ר' יוחנן

בבית

חוץ מן ההוצאה. שהוא מוציא במסיקתן ובעצירתן: **שנעקרו בגושיהן.** עם הקרקע שסביבותיהן שיכולין לחיות על ידו פטורין מן הערלה כדתנן (ערלה פ"א מ"ג) אילן שנעקר והסלע עמו אם יכול לחיות פטור ואם לאו חייב: **ולאחר שלש.** כלומר אפילו נעקרו בגושיהן לא שנו דיחלוקו אלא לאחר שלש שנים ששטפן הנהר שאילו נוטען מתחלה בעל הקרקע בלא גושיהן כבר יצאו עכשיו מכלל הערלה דהשתא לא מהני ליה גושין דבעל הזיתים מידי לאחר שלש: **אבל בתוך שלש.** גושין דבעל הזיתים הוא דקשרי להו והכל שלו: **הוה קטיני.** הוו זיתים דקין ולא היה להן צל וזרענא תותייהו סילקא וירקא: **צריכא רבה.** שאם לא פרשה ר' יוחנן לא היינו אומרים אותה מסברא: **המקבל.** למחצה: **מעשר.** תחלה כל התבואה ואח"כ נותן לו לנכרי חלקו ונמצא מעשר משלו על של נכרי ומפסיד: **מקבל.** למחצה: **כחוכר דמי.** כאילו מקבלה בכך וכך כורין לשנה בין עושה ובין אינה עושה: **מציק.** אנס: **יש קנין.** °ואי נמי אין קנין מקבל לאו כחוכר דמי ואין מוטל עליו לפטור חלקו של נכרי דלא פורע חובתו הוא שברשות הנכרי גדל: **שדה אבותיו ממש.** והנכרי גזלה מהם לדידיה הוא דקנסוהו רבנן דקים לן בגויה דאידי דחביבא ליה לא מימנע בהכי מלקבלה למחצה וטפי על שאר אריסין את המעשר הזה ומקבל ליה: **אבל איניש דעלמא.** אי רמית עליה לעשורי לא מקבל לה לא קנסוהו רבנן: **ולדידיה מאי טעמא קנסוהו.** מה חטא שקנסוהו: **כדי שתהא ברה בידו.** שיחזור ויקננה מתוך שיקשה עליו המעשר יטרח ויוסיף הדמים ויסלק הנכרי ממנה. ברה ברורה ומוחזקת: **א"ר ירמיה וכו'.** ומשום הכי נקט ליה הכא דדמיא להן דלעיל: **ונטעה.** אילנות: **ידו על התחתונה.** אם השבח יתר על ההוצאה יש לו הוצאה ואם הוצאה יתירה על השבח אין לו אלא שבח: **בשדה העשויה לנטעה.** אילנות שיפה לאילן יותר מזרעים איתא דשמואל: **לא בעינא.** איני חפץ בנטיעתה שדה לבן היתה לי: **גלית אדעתך דניחא לך.** ועשיתה שדה העשויה ליטע וידו על העליונה הוא כשאר שתלי העיר כמנהג המדינה: **הוא דאמר.** רב נחמן: **כי האי תנא.** דאמר לא נחלקו בית הלל בדבר כר"ש בן אלעזר:

בבית

שנעקרו בגושיהן. [א] נקט הכי משום תוך שלש דאל"כ הוו ערלה: **ולימא** ליה אי אנא נטעי לאחר שלש הוה אכילנא כו'. והייתי קונה נטיעות קטנות בדמים מועטין ולאחר שלש היו נעשות גדולות וטוענין פירות כזיתים שלך ומאחר שלא עשיתי כן אלא הנחתי זיתים שלך בקרקעי פשיטא שלא הנחתים לדעת שתאכל עמי אחר שלש אלא"כ אוכל גם אני עמך תוך שלש הואיל וכן גם אתה הנחתם לדעת כן בקרקעי: **ואם** אמר הלה זיתיי אני נוטל אין שומעין לו. אלא ישארו הזיתים שם אע"פ שלאחר ג' הכל של בעל הקרקע ובעל הקרקע יתן דמי הזיתים כמו ששוים למכור לנטיעות ולא סגי בדמי עצים שהרי לעשות פירות הן עומדין: **סברוה** מאי שדה אבותיו כו'. וקסבר אין קנין ומקבל כחוכר [ב] נראה לר"י לפרש משום דקסבר אין קנין ראוי להחמיר במקבל כמו בחוכר ובחוכר מן הדין צריך לעשר שלא יהא פורע חובו במעשר כדאמר הרי שאנס השר את גורנו אם בחובו צריך לעשר אבל ת"ק דרבי יהודה דאמר החוכר שדה מן הנכרי מעשר ונותן לו רבי יהודה אומר אף המקבל ממציק כו' סבר יש קנין ולכך אין להחמיר במקבל אלא דוקא בחוכר החמירו מדרבנן כמו שחייבו לעשר מדרבנן את הלוקח מן הנכרי כדאמרינן בהקומץ רבה (מנחות דף לא. ושם ד"ה קסבר) גבי ר' שמעון שזורי למ"ד יש קנין והא דתנן בהשולח (גיטין דף מג: ושם) האריסין והחכירין כולם פטורין מן המעשר ומשמע דאפילו חלקו של חוכר פטור איכא לאוקמי בסוריא כדמשני התם (דף מז.) אמשניות טובא ואפילו חוכר פטור שם כמו בחולה לארץ דבלא שמעתתי' צריך לאוקמי התם בסוריא כיון דפטור אפילו חלקו של ישראל דלא תיקשי ההיא דמנחות ומה שהוצרך ר' יהודה להזכיר שדה אבותיו אע"ג דת"ק נמי איירי דוקא בארץ כדפרישי' דבחולה לארץ אפילו חוכר פטור הכי קאמר ליה ר' יהודה לת"ק כיון דבא"י קיימינן ראוי להחמיר במקבל כמו בחוכר דאין קנין דאכתי שדה אבותיו חשוב ולמאי דקאמר לעולם יש קנין ולכך אין ראוי להחמיר במקבל כמו בחוכר לפי זה לא פליג רבי יהודה את"ק אלא מוסיף דאף המקבל ממציק מעשר ונותן לו כמו בחוכר כך נראה לר"י לפרש דמקבל כחוכר או לאו כחוכר דמי תלוי ביש קנין ואין קנין ועיקר ור"ת פירש בע"א ודוחק: **כדי** שתהא ברה בידו. פי' שתהא ברורה בידו שעל ידי שיצטרך לעשר אף חלקו של נכרי והיא חביבה בעיניו ולא יניחנה ומתוך שיקשה עליו הוצאת המעשר יטרח לחזור על הנכרי ללוקחה הימנו אבל ישראל אחר אם נחייבנו לעשר אף מחלק הנכרי יניחנה מלקבל דאין חביבה בעיניו ר"ת גריס שתהא בורה בידו פירוש להכי קנסו את היורש שיעשר את חלק הנכרי כדי שיניח מלקבלה וכיון שתהא בורה ביד הנכרי שלא ירצו לקבלה הימנו ע"י כן ימכרנה לישראל בדמים מועטין שלא נתן עליה כלום אלא בגזילה באתה לידו ולכך לא יהיה רגיל עוד לגזול אבל אחר לא הוצרכנו לקנוס ולעשר דבלאו הכי שומע לנו מלקבלו אבל יורש דחביבה ליה לא מועיל אזהרה:

בשדה

עין משפט
נר מצוה

סב א מיי' פ"ד מהל' שכנים הלכה יא סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קמח סעיף ג:
סג ב ג מיי' שם הל' י טוש"ע שם סעיף א:
סד ד מיי' פ"ו מהלכות מעשר הל' יג טור ש"ע י"ד סי' שלא סעי' קמא:
סה ה מיי' פ"א מהלכות תרומות הלכה י טוש"ע שם סעיף ג:
סו ו ז מיי' פ"ו מהלכות מעשר הלכה יג:
סז ח ט מיי' פ"י מהל' גזלה ואבדה הלכה ד סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שעה סעיף א:
סח י מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף ג:
סט כ מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף ו:

מסורת הש"ס

א) נ"א תאכל פלגא וכן לקמן. רש"ל, ב) דמאי פ"ו [מ"ב], ג) [לקמן] רש"ל, ד) [גיטין מג. מנחות לא. בכורות יא:], ה) [שם], ו) כתובות פ. ע"ש, ז) [ברכות ט. וש"נ], ח) [תוספתא ב"ק פ"י ועי"ש תוס' לכתובו' פ"ח], ט) בס"א נוסף: ניחא, י) [גיטין מד. חולין קלה.], כ) נ"ל דתניא.

גליון הש"ס

רש"י ד"ה יש קנין ואי נמי כו'. כעין זה בנדרים דף סב ע"ב ותמוה לי ליישב לפירוש הרא"ש שם:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה שנעקרו בגושיהן נקט כו'. נ"ב אבל הרמב"ם כתב דבלא גושיהן הכל לבעל הקרקע וסמ"ע וט"ז: [ב] שם ד"ה סברוה. נראה כו'. נ"ב והרמב"ם וש"ע כתבו כפי' רש"י:

מוסף רש"י

אין קנין לנכרי בארץ ישראל. אם קנה עובד כוכבים קרקע בארץ, אין קנייני קני להפקיעה מקדושתה שלא תתחייב במעשר, וישראל הקונה ממנו מן הפירות צריך לעשר (גיטין מז.). וידו על התחתונה. לטול היציאה כשיעור שבח (כתובות פ.).